

מעין בית השואבה 2

(לד,ה) ויעקב שמע כי טמא את
דינה בתו ובניו היו את מקנהו
בשדה והחריש יעקב עד באם.
ובבראשית רבה (פרשה פו) הה"ד (משלי
יא,יב) "ואיש תבונות יחריש". וצריך ביאור.

להבין ענין שתיקתו של יעקב שהניח כל
העסק לבניו י"ל ע"פ מאמרם ז"ל (ברכות לג.)
גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות [פי' בין
שתי הזכרות] שנאמר (תהלים צד,א) "אל
נקמות ה'", והיינו שהכלל שהורונו חז"ל (נזיר
כג:) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפי'
שלא לשמן לא נאמר אצל נקמה וקנאות [עיי'
סנהדרין פא: ברש"י ד"ה קנאין פוגעין בו בני
אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום וכו']
שכתוב בה (האזינו לב,לה) "לי נקם ושלם"
שנקמה צריכה להיות כולה לשם שמים
ונפטלה בתערובת איזה נגיעה כל שהיא.

וי"ל שהנה אצל יעקב היה במעשה שכם
בזיון אישי מלבד גודל הנבלה שעשה בישראל,
שהרי הוא תיקן לבני שכם מטבע שווקים
ומרחצאות (שבת לג.) ואיך שלמו לו רעה תחת
טובה שאנס אדוני העיר את בתו, והיתה
בהעזתו הלזו כפיית טובתו של יעקב באופן
הכי גרוע, וחשש יעקב שבנקמו בזיון בתו
אולי תתערב ח"ו מחשבת נגיעה עצמית על
זלזול כבודו וטובתו ולא תהיה כוונתו בלתי
לה' לבדו לנקום נקמת ה' על הנבלה שנעשתה
בישראל. לכן "ואיש תבונות יחריש" והמתין
עד בוא בני יעקב, "ויחר להם מאד" אך ורק
מטעם "כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת
יעקב".

ו. וצריך להבין, במה שכתוב ויאבק איש עמו, דהאיש הוא
כמאל כפירש"י שם, דלמה המתין סמאל מללחום עד יעקב, שהיה
כבר חוט המשולש, היה לו ללחום עם אברהם? והנה אמרו רז"ל,
ויתר הקב"ה על עון ע"ז, ג"ע וש"ד ולא ויתר על עון ביטול תורה
שנאמר: על עזבם את תורתך, הלואי אותי עזבו ותורתך שמרו. וטעם
הדבר נראה, דכששני צדדין לוחמין, אפילו אם יהיה לצד אחד
נצחון על חבירו, מ"מ עדיין לא נגמרה המלחמה, דאפשר שהיום
ינצח זה ומחר ינצח חבירו, אבל אם האחד תקף מחבירו את הכלי
זין שהיה בידו, וחבירו נשאר בלי כלי זין, בזה נגמרה המלחמה.

כי אי אפשר ללחום בלא כלי זין, ודוגמת זה במלחמת היצר, אשר
הקב"ה העיד, בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין ושום כלי זין
אחר לא יצלח נגד היצה"ר רק לימוד התורה, כמו שהאריך בזה
במסלת ישרים. וא"כ, כשישראל הן בטלין מלימוד התורה, אבדו
הכלי זין שלהם ואין להם במה ללחום עם היצר, משא"כ אם נכשלו
בשאר עונות אפילו היותר חמורין, מ"מ יש תקוה, שאפשר דע"י
לימוד התורה יתעוררו לתשובה, וזה נכלל במאמרם "שהמאור שבה
מחזירן למוטב" וע"כ היצה"ר מתחזק ומתאמץ לבטל מלימוד התורה
יותר מכל המצות, וכן שמעתי מפה קדוש, רבינו בעל חפץ חיים
(שליט"א) [וצ"ל] בזה"ל: "דעם יצה"ר ארט ניט, א יוד זאל פאסטען
און וויינען און דאוונען א גאנצען טאג אבי ניט לערנען" (לא איכפת
לו ליצה"ר שיהודי יתענה ויבכה ויתפלל כל היום ובלבד שלא
ילמוד), וידוע, כי אאע"ה היה עמוד החסד ויצחק היה עמוד העבודה
ויעקב היה עמוד התורה, וע"כ מכוון לא התאמץ היצה"ר, כ"כ
לבטלן, כמו ביעקב, כי זה סימן לבנים, שכל השתדלות היצה"ר היא
להכשיל את ישראל בביטול תורה, וכתוב שם, וירא כי לא יכול לו
ויגע בכף ירכו, ויש בזה שני פירושים: פי' א', בכף ירכו, אלו תמכין
דאורייתא, היינו המחזיקים, כי אחרי שראה שהת"ח לא ישמעו
לעצתו לבטל מתורתו, התחכם והלך אצל המחזיקים ותומכים את
יומדי התורה, שלא יחזיקו, ואם אין קמת אין תורה, ותקע כף ירך
יעקב בהאבקו עמו, היינו שהמחזיקים שמעו לקול היצר ופסקו מלתת
תמיכתם, ויש עוד פירוש, ירך יעקב אלו תינוקות של בית רבן,
שהולך לאבות התינוקות ואומר להם איזה תכלית תהא אם תלמדו
את בניכם תורה, ובע"ה בימינו, שהן עיקבתא דמשיחא, נתקיימו
שני הפירושים, שכמעט פסקה ההחזקה לגמרי וגם נתבטלה התורה
מהתינוקות.

פחד יצחק 3

א. המדליק נר חנוכה מברך לחדליק, ותרואה מברך שעשה נסים.
ברכת שעשה נסים נזחגת גם כפורים, אלא ששם היא באה כרוכה עם
חובת קריאת המגילה. ומי שאינו יוצא בשמיעת המגילה או בקריאתה
אינו מברך שעשה נסים. ואילו בהנזכר אפילו מי שאינו יוצא בנרות
אלו מברך על ראייתו (באופנים ידועים) שעשה נסים. שורש חילוק
זה יבואר לפנינו.

(לגיד) וירץ עשו לקראתו ויחבקהו
ויפל על צוארו וישקהו ויבכו.

יש להבין סיבת בכיית יעקב, וגם יש לעיין במשמעות המקרא "ויבכו" לשון רבים המורה שבכיית עשו ובכיית יעקב כוונה אחת להן, וצריך ביאור.

ונראה שהנה מה שנתפייס עשו וקבל את יעקב ברצון היה בזה נס נגלה, שהרי כוונתו ותכלית ביאתו היתה כדי לאבדו מן העולם, אלא שבאותו רגע ממש נכמרו רחמיו ויחבקהו וישקהו ויבך על צואריו, וכמו שהביא רש"י דברי הספרי (בהעלותך פיסקא סט) א"ר שמעון בן יוחי הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו, שההלכה שעשו שונא ליעקב היא בהנהגה הטבעית שבא על דעת לנשכו ולהרגו, אלא שכהרף עין נעשה נס ובאותו הרגע נהפכה ההנהגה מטבע להנהגה נסית ונשקו בכל לבו.

ומורי מרן הר"ר ירוחם ממיר זצוק"ל אמר על מה שיעקב הכין את עצמו לדורון לתפלה ולמלחמה (רש"י לב, ט) כדי שלא לסמוך על הנס, שהכוונה שמדת עשו היא "ועברתו שמרה נצח" (עמוס א, יא, ג), וא"כ שבירת מדה זו שיכמרו רחמיו על יעקב אחיו היא דבר נסי ואין סומכין על הנס. והוא הוסיף שכל ענין של שבירת המדות הוא בבחינת נס, ע"כ דבריו הקי.

וכראות עשו גודל הנס שנתהפך טבעו הכיר מצבו השפל ובכה על מה שאיבד עולמו, ועל אף שנתגדל בביתם של אברהם ויצחק ירד פלאים עמוק עמוק, כי גם הוא היה יכול להגיע למדרגות גדולות כעין אחיו, ויעקב בכה כשראה איך שכן יצחק ונכד אברהם נפל לבירא עמיקתא בשפל המצב הרוחני. וא"כ היתה בכייתם אחת, וזהו "ויבכו".

ודברינו יפצו אורה על מאמרם ז"ל (סוטה מא:): דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה וכו' ר"ש בן לקיש אמר מהכא (לג, י) "ויאמר יעקב וגו' כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותרצני", אשר יש לעיין אף שמותר להחניף מחמת יראה הרי בוודאי יש גבול כמה מותר, וא"כ איך אמר יעקב לעשו "כראות פני אלהים" שנראה ח"ו כמחלל שמו ית'.

וי"ל שלכן הוסיף לומר "ותרצני" ופרש"י נתפייסת לי, והיינו שהיות שהתהפכות טבע עשו הלזו היתה נס נגלה הרי היתה בזה התגלות כבוד אלקים בעולם, וזהו "כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים" על ידי "ותרצני" שנעשה נס ונתפייסת לי. והחניפה בזה היתה שאף שהיה עשו רשע, שיבחו יעקב בדבר טוב אמת לאמתו.

יב. ונועצים אנו את סופו של המאמר בתחלתו. שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בפורים כרוכה היא ברכה זו, עם חובת קריאת המגילה דוקא. ומי שאינו מקיים מצות מגילה אינו מכרך שעשה נסים; ואילו בחנוכה גם הרואה נר חנוכה מכרך שעשה נסים. ונכונים אנו עכשיו לפרש שרשו של חילוק זה. הגע עצמך! אדם שחלה במחלה מסוכנת, ואחר כך באה לו ישועה ונתרפא. ועכשיו הוא יושב ומספר את פרשת הישועה הבאה עליו. בודאי שעצם פרסום הישועה, עומד הוא לגמרי מחוץ לגבולין של גוף הישועה. וסיפור הנס של הישועה אינו משתייך כלל לנופו של הנס. אבל אדם שחלה במחלת שיתוק הלשון, שניסל ממנו כח הדיבור, ואחר כך באה לו ישועה ונתרפא. ועכשיו הוא יושב ומספר את פרשת הישועה שבאה עליו, בודאי שעצם פרסום הישועה הרי הוא חלק מגוף הישועה. שהלא רק על ידה של הישועה, גולדה לו יכולת הפרסום. ונמצא דגוף פרסום הישועה, מכללא של הישועה הוא.

מכל מה שלמדנו במאמר זה יוצא לנו, שזה הוא ממש משל מקביל לההבדל בין ברכת שעשה נסים דפורים ובין ברכת שעשה נסים דחנוכה. דפרסומי נימא דפורים עומד הוא מחוץ להישועה דפורים, דסיפור הנס הרי הוא מחוץ לגבולות הנס. שאני חנוכה, דבעצם הישועה היה גוף האור של הכשר הראייה של אותו דור, בכדי שיחא הנס נתפס בתמשך מסודת לדורות. והרואה נר חנוכה, הרי הוא רואה את חמסורת של נס חנוכה, ועצם העובדא שגם זה שייך למסורת, מכללו של נס הוא. ועל כן, תרואה נר חנוכה, אע"פ שאין הוא מקיים בו מצות נר חנוכה, מכל מקום מכרך שעשה נסים.

36

310. 310